

बाप लेकीचे विलक्षण विश्व

(नीला शर्मा)

भारतभरच्या मुलांमध्ये बुद्धी व संवेदनांचा विकास करणारी अद्भुत वैज्ञानिक खेळणी लोकप्रिय करण्याचा ध्यास घेतलेले डॉ. अरविंद गुप्ता आणि त्यांचा वारसा जपत स्वतःला लोककल्याणासाठी सिद्ध करणारी त्यांची लेक दुलारी; या दोघांमधील नात्यांविषयी...

दुलारी गुप्ता

टाकाऊ पाइप, हवाई चप्पल, डबी, बॉलपेन रिफिल्स, आगपेटीचं खोकं आणि तिच्यातल्या जळालेल्या काड्या, चिंध्या, दोरा वगैरे वस्तू एखाद्या जादूगाराप्रमाणे डॉ. अरविंद गुप्ता आपल्या

पिशवीतनं काढतात. मग बघता बघता त्यापासून भिन्न-भिन्न प्रकारची खेळणी तयार करतात. ती करत असताना आणि नंतर त्यांच्याशी खेळत असताना ते त्यामागचं विज्ञान उलगडून सांगतात. हवेच्या दाबाचा चमत्कार, लोहचुंबकाच्या करामती, गुरुत्वाकर्षणामुळे निर्माण होणाऱ्या गमती पाहणाऱ्या मुलांना त्यानंतर विज्ञान विषयात गोडी निर्माण होते.

त्याबद्दल त्यांची मुलगी दुलारी म्हणते, “सध्या मी दक्षिणेत वेल्लोर येथील प्रख्यात मिशनरी मेडिकल कॉलेजमध्ये वैद्यकीय अभ्यासक्रमाच्या तिसऱ्या वर्षाला आहे. बालपणापासून माझं आणि बाबांचं असं एक विश्व मी अनुभवलं. त्यासाठी ऊर्जा पुरवणारी जागा म्हणजे कुटुंब. व्यक्तिगततेपासून सामूहिकतेपर्यंतचा प्रवास मी बाबांचं बोट धरून केला.”

अरविंद गुप्तांच्या शब्दांत, “लहानपणी दुलारी तिच्या वयाच्या इतर मुलांसोबत जाऊन खेळत नसे. घरातच असायची. घरातसुद्धा दंगामस्ती, तोडफोड वगैरे नाही. पुस्तकांमध्ये रमलेली असायची. ते पाहून मला कधीकधी तिंचा वाटायची, की हिचं ‘सोशलरायजेशन’ कसं होणार? बरोबरीच्या मुलांमध्ये खेळण्याचा आनंद ती घेत नसल्याचं वाईटही वाटायचं. मग मी तिला म्हणायचो, ‘बरं. घरातच फक्त राहायचं तर राहा; पण इथं पूर्ण मुक्तपणा तुला वाटू दे. कशाचीही भीती, दडपण, सक्ती वाटून घेऊ नकोस. जे करायचं आहे त्यात पुरेपूर आनंद घेत राहा. वाचायचं तर वाच हवं तेवढं.’ काय सांगू तुम्हाला? ही मुलगी अपरंपार वाचायची. हातात आलं पुस्तक की शिरली त्याच्यात. संपेपर्यंत तिला कशाचंही भान नसायचं.”

दुलारी म्हणते, “बाबा मला केवढी पुस्तकं आणून द्यायचे! दिल्लीत असताना असंख्य वेळा बाबा मला जुन्या मालाच्या बाजारात घेऊन जायचे. तिथं उत्तमोत्तम पुस्तकं आम्ही घ्यायचो. वेळोवेळी बाबांनी माझ्यासाठी आणलेल्या पुस्तकांमधून मी जगातल्या अद्भुत गोष्टी जाणून घेऊ शकले. अशी शेकडो पुस्तकं सध्या इंटरनेटवर टाकून बाबा जगभरातल्या मुलांसाठी ती खुली करत आहेत.”

अरविंद गुप्ता सांगतात, “वेल्लोरहून दुलारी मला खूप पत्रं लिहायची. गेल्या वर्षभरात तिला तिथं इ-मेलची सुविधा मिळाली आहे म्हणून सध्या दररोज

त्यावरून आम्ही भेटतो; पण आधीच्या तिच्या पत्रांसाठी ती पोस्टकार्डांचा वापर जाणीवपूर्वक करायची. मला वैज्ञानिक खेळणी तयार करायला आंतरदेशीय पत्र किंवा पाकिटाचा उपयोग नसतो. पोस्टकार्डांचा वापर मी खूप केलेला तिनं पाहिलेला आहे. ते लक्षात ठेवून ही माझी जाणती लेक कार्डांवरच लिहायची; पण कधीकधी मजकूर जास्त असायचा. मग ती कार्डांवर एक ते चार वगैरे आकडे घालून तेवढी कार्ड पाठवायची.”

दुलारी स्पष्ट करते, “बाबांना पत्र लिहिताना माझे रोजचे हर तऱ्हेचे संदर्भ असतात. आईशी गप्पा असतात. आई-बाबांसोबत मी माझ्या बालपणी ज्या गमती-जमती केल्या त्याही कधीमधी आठवतात. त्याही लिहायच्या असतात. लहानपणी काही वेळा

मला शाळा नकोशी वाटायची. त्या वेळी आम्ही पुण्यात होतो. बाबांना मी 'आज शाळा नको', असं म्हटल्यावर ते त्यांच्या ल्यूना मोपेडवर बसवून मला एम्प्रेस गार्डनमध्ये घेऊन जायचे. तिथं आम्ही खूप पानं, फुलं जमवायचो. झाडं निरखायचो. निळ्या आभाळाकडे बघायचो. कधी तिथल्याच झुळझुळत्या पाण्याच्या प्रवाहातनं चालायचो. घरी येताना दोघांच्या मनात अथांग समाधान असायचं. गणिताच्या तर खूप गमतीजमती आम्हा दोघांमध्ये चालायच्या. घरात एका मातीच्या भांड्यात नाणी साठवलेली असायची. वस्तू आणल्यावर उरलेले सुटे पैसे बचत म्हणून त्या भांड्यात टाकायची मलाही मौज वाटायची. दोघांना लहर लागेल तेव्हा ती चिल्लर बाहेर काढली जायची. ती एकावर एक ठेवून किंवा कमी करून बेरीज - वजाबाक्या चालायच्या.”

अरविंद गुप्ता भर घालतात, “दुलारी बालपणी बरीच आजारी असायची. केबल टीव्हीपूर्वीच्या दिवसांमध्ये तिच्या करमणुकीसाठी तिची आई सुनीता आणि मी आलटून - पालटून पुस्तकं वाचायचो. ती पुस्तकं तिची जिवाभावाची दोस्त बनली, हे बघून आम्ही दोघं सुखावतो.”

दुलारी आता नाताळच्या दिवसांमध्ये आम्हाला भेटायला आठवड्याभरासाठी पुण्यात येत असते. उन्हाळ्यात मिळणारा दीर्घ सुटीचा कालावधी ती दुर्गम खेड्यांमध्ये जाण्यासाठी राखून ठेवते. पहिल्या वर्षी तमिळनाडूतलं सितलिंगी व दुसऱ्या वर्षी कर्नाटकमधलं गुडलूर, ही आदिवासी भागातली गावं तिनं निवडली. तिथलं सामाजिक जीवन, आजारांचे प्रकार, त्यामागची कारणं यांचा कसून अभ्यास केला. डॉ. रजनीकांत आरोळे किंवा डॉ. अभय व डॉ. राणी बंग यांच्याप्रमाणे पूर्ण समर्पित भावनेनं तिला वैद्यकीय ज्ञानाचा उपभोग करून घ्यायचा ध्यास लागलेला आहे. त्यासाठी हा स्वाध्याय ती करत असते.”